DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-78.1-20>

УДК 811.111

Поточняк О.П., Шабайкович Е.А.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДИСКУРС САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЯК ВАЖЛИВОГО ФАКТОРУ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНИХ МОВ У СВІТЛІ НОВИХ ТЕОРІЙ І ПРАКТИК

Анотація. У статті розглядається організація самостійної роботи студентів, як головного фактору підвищення ефективності викладання іноземних мов на гуманітарних факультетах. Ефективність самостійної роботи студентів залежить не лише від їхніх особистих якостей, але й значною мірою від рівня сформованості у них умінь та навичок самостійної роботи, від успішного керівництва цим видом навчальної діяльності та від ефективної системи контролю. Самостійна робота не може залишатися надалі лише доповненням до аудиторної роботи студентів. Вона повинна стати головним чинником самостійного, послідовного та цілеспрямованого набуття студентами знань, допомагати самостійно вирішувати поставлені завдання та долати труднощі, котрі з'являються у процесі навчальної діяльності. Викладене вище лягло в основу створення нової структурно-функціональної концепції викладання іноземних мов на гуманітарних факультетах. Апробація розробленої методики підтвердила її ефективність.

Ключові слова: концепція викладання, самостійна робота, апробація, експериментальна робота, ефективність навчання.

Potochniak Oksana, Shabaikovych Evelina

Ivan Franko National University of Lviv

DISCOURSE OF THE STUDENTS' SELF-LEARNING AS AN IMPORTANT FACTOR OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXT OF NEW THEORIES AND PRACTICES

Summary. The article deals with the organization of the students' self-study activities as the main factor in enhancing the effectiveness of teaching foreign languages at the Humanities' faculties of the universities. The authors are convinced that effectiveness of the students' self-study practice depends not only on their personal characteristics but mainly on the level of the students' skills in self-study developed by the teacher and the effectiveness of the control-and-testing system. The current teaching practice has proven that the students' self-learning activity cannot serve only as an additional educational practice; it should become the main factor in the sustainable and purposeful work of the students in the process of mastering foreign languages. The Department of Foreign Languages for Humanities of Ivan Franko National University of Lviv has worked out a new complex concept of teaching foreign languages at the Humanities' faculties of the university. The practical approbation of the concept has proven its effectiveness. The new approach ensures the students' purposeful learning foreign languages, forms their language skills, and gives the teachers more possibilities to improve the teaching process. However, it has revealed also problems that need further solution, namely: different quantity of educational credits and modules at different faculties, hence different number of academic hours for classroom, individual, and self-study activities. Of great importance are special professional components of the educational process in foreign languages determined by the specific character of professional training at different faculties. It is relevant to create a data bank of educational sources and materials for self-mastering different types of language skills, which requires the necessity of forming the corresponding technical basis to ensure further successful implementation of the new structural-and-functional concept of teaching foreign languages at the Humanities' worked out in the university.

Keywords: concept of teaching, self-study, approbation, experimental work, effectiveness of teaching.

Постановка проблеми. Процес європейської інтеграції дедалі помітніше впливає на всі сфери життя нашої держави, не оминув він і вищої освіти. Україна чітко визначила орієнтири входження в освітній та науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог. Хоча проблема навчання іноземних мов на сучасному етапі активно розробляється в Україні, однак завершеної оптимальної моделі навчання поки що немає. Досліджуються окремі дискурсознавчі та текстолінгвістичні аспекти проблеми, а саме, робота над текстами фахового спрямування, система кредитно-модульного контролю, організація самостійної роботи студентів, розробляються програми для дистанційного навчання тощо. Проте існувала необхідність у створенні цілісної комплексної системи навчання на

базі нової концепції викладання іноземних мов. Її запровадження вимагало детального переосмислення навчальних програм та існуючих методик з метою вдосконалення курсу «Іноземна мова на гуманітарних факультетах університету».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Головна проблема викладання іноземних мов у світлі нових теорій і практик полягає у створенні оптимальної, завершеної системи навчання, обов'язковими компонентами якої, є як аудиторна, так і самостійна робота студентів. Лише чітка взаємодія обох компонентів дозволить досягнути у процесі навчання бажаних результатів. У публікаціях останніх десятиріч висвітлюються здебільшого загальні аспекти проблеми, вирішуються окремі важливі питання методики викладання іноземних мов [1; 3–4].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Постійно розробляються та апробуються на практиці різноманітні форми підвищення ефективності викладання, однак, наявні методики вимагають ще детальшого дослідження та доповнення. Важливо, наприклад, експериментально встановити, як оптимально використати такий недостатньо керований, а тому малоефективний фактор, як самостійна робота студентів для підвищення результативності навчального процесу в цілому, які форми та методи самостійної роботи є найпродуктивнішими в умовах нової концепції викладання, а також дослідити психологічні аспекти самостійної навчальної діяльності студентів та визначити шляхи її оптимізації. З метою її вдосконалення, важливо відібрати та належним чином організувати також навчальний матеріал, яким студент може оволодіти самостійно.

Головною **метою статті** є визначення місця і ролі самостійної роботи студентів у загальній системі навчання, а також дослідження шляхів її оптимізації. Самостійна робота студентів, форми і методи її вдосконалення не знайшли належного висвітлення у публікаціях фахових збірників. Тому організація навчального процесу на базі цілісної комплексної багатоаспектної системи навчання потребує певного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Ефективність навчання, як відомо, залежить від раціонального управління навчальним процесом. Оскільки процес навчання здійснюється не лише на аудиторних заняттях, але й в умовах самостійної роботи студентів, то управління повинно охоплювати всі ланки навчальної діяльності студентів. В аудиторній роботі навчальна діяльність студентів здійснюється безпосередньо за участю викладача, керівництво позааудиторною самостійною роботою проходить опосередковано на базі відповідно підготованих чи відібраних викладачем матеріалів, курсів дистанційного навчання, комплексів навчальних програм та тестів для контролю знань студентів. Ефективність самостійної роботи студентів залежить не лише від їхніх особистих якостей, тобто від наполегливості, старанності, організованості, бажання вчитися, їхніх мовних здібностей, але й значною мірою від рівня сформованості у студентів вмінь та навичок самостійної роботи, від успішного керівництва цим видом навчальної діяльності та від ефективної системи контролю. Як підтверджує практика навчання, як одне, так і друге є слабким місцем навчального процесу з іноземних мов у ВНЗ.

У сучасній системі навчання передбачається формування певних видів навчальної діяльності студентів, які забезпечують професійно орієнтовані міжкультурні, комунікативні, соціокультурні, фахові та навчальні компетенції. Особливо важливим є набуття навичок самостійної роботи, вміння використовувати у самостійній навчальній діяльності отримані лінгвістичні та соціокультурні знання, а також вміння самостійно вибирати відповідні стратегії навчання та здійснювати самоконтроль і оцінку розвитку власної мовленнєвої компетенції. Навчальне навантаження студентів встановлюється у академічних кредитах та передбачає фронтальні заняття під

керівництвом викладача, самостійну навчальну діяльність студентів та індивідуальну роботу викладача зі студентами. Співвідношення аудиторної та самостійної роботи є різним у вищих навчальних закладах, а саме: 50%:50%, 60%:40% або 40%:60%, що вимагає детальніших досліджень. Якщо кредит – це обсяг навчального часу (аудиторного, індивідуального, самостійного), відведеного на засвоєння конкретного науково обґрунтованого та відібраного навчального матеріалу, то модуль – це певна завершена та зафіксована частина курсу з навчальної дисципліни, яка оцінюється рейтингово-модульною оцінкою, тобто сумою балів, які отримує студент за виконання визначених кредитно-модульною програмою контрольних завдань, самостійних та індивідуальних робіт, тестів та інших видів навчальної діяльності. Матеріал для засвоєння, який опрацьовує студент під керівництвом викладача чи самостійно, містить: а) лексико-граматичний аспект; б) фаховий аспект; в) академічне мовлення; г) культурологічний аспект. У відповідності з цим оцінювання знань студентів з навчального процесу здійснюється комплексно за 100-бальною системою та включає: 1) навчальні матеріали підручника чи програм; 2) академічне мовлення; 3) самостійне читання; 4) біжучі контрольні роботи чи тести; 5) модульний тест; 6) активність студента на занятті та його прагнення досягти належного рівня знань з іноземної мови. Важливого значення ми надаємо самостійному набуттю студентами нових знань, а також їхньому використанню в інших мовних ситуаціях.

У самостійній навчальній діяльності студентів важливо виділити три компоненти: 1) індивідуальне опрацювання навчальних програм, посібників, методичних розробок, літератури для самостійного читання, серій вправ, забезпечених засобами самоконтролю; 2) самостійне навчання через комп'ютерні навчальні програми, програми дистанційного управління, серії навчальних тестів і тестів для біжучого та рубіжного контролю знань студентів; 3) індивідуальне використання фономатеріалів для розвитку навичок аудіювання.

Перший компонент, або самостійна робота над друкованими навчальними матеріалами, розглядається у методиці викладання іноземних мов лише як доповнення до аудиторної роботи. Метою його є закріплення опрацьованого в аудиторії навчального матеріалу, що досягається шляхом виконання комплексів лексико-граматичних вправ, вивчення граматичних правил, а також через самостійне читання (з повним, чи з загальним розумінням змісту прочитаного). Такий підхід до організації навчального процесу вимагає суттєвих змін, оскільки самостійна робота не може надалі залишатися лише доповненням до аудиторної роботи студентів. Вона повинна стати головним чинником самостійного, послідовного та цілеспрямованого набуття студентами знань, допомагати їм самостійно вирішувати поставлені завдання та долати труднощі, які з'являються в процесі навчальної діяльності.

Другий та третій компоненти є недостатньо вивченими. Свого вирішення чекає також ряд проблем, пов'язаних з розробкою та використанням комп'ютерних програм та широкого спектру фономатеріалів у самостійній роботі студентів,

їхня органічна інтеграція у загальну структуру курсу, дозування різних видів навчальної діяльності студентів, самостійний контроль виконаної навчальної роботи з метою її корекції та багато інших. Хоча навички самостійної роботи, певною мірою, формуються самі по собі в процесі навчальної діяльності, однак, як свідчать спостереження, стихійно сформовані вміння та навички потребують суттєвої корекції.

Викладене вище дозволило розробити структурно-функціональну модель нової концепції викладання іноземних мов на гуманітарних факультетах університету. Вона являє собою певний комплекс взаємопов'язаних компонентів та дозволяє розглядати процес навчання у їхньому синтезі. Кожен компонент моделі має чітко визначену мету та конкретний зміст. Отже діяльність всіх компонентів моделі носить незалежно взаємопов'язаний характер, де кожен з компонентів вирішує свої завдання і водночас спрямований на досягнення кінцевої мети навчання, тобто – на формування у студентів вмінь та навичок читання, аудіювання, мовленнєвої діяльності та письма. Виконання завдань може перевірятися викладачем або самим студентом, тобто реалізуватися шляхом усного або тестового контролю, чи самоконтролю. У середньому два рази на семестр проводиться модульна перевірка опрацьованого матеріалу з фіксацією у балах отриманих результатів.

Висновки і пропозиції. Апробація розробленої кафедрою нової комплексної концепції викладання іноземних мов на гуманітарних фа-

культетах підтвердила її ефективність. Було відзначено, що вона забезпечує студентам цілеспрямоване набуття знань, формує вміння та навички усіх видів мовленнєвої діяльності, а викладачеві дає можливість раціонально, безпосередньо чи опосередковано, керувати навчальним процесом. Проте апробація розробленої системи навчання виявила також ряд моментів, котрі вимагають свого вирішення. До них можна віднести різну кількість навчальних кредитів і, відповідно, модулів на гуманітарних факультетах університету. Курс з іноземної мови повинен мати однакову сітку годин на аудиторну, індивідуальну та самостійну роботу, ту ж саму кількість кредитів та модулів, та відповідний об'єм навчального матеріалу з урахуванням специфіки факультету. Слід створити також банк різноманітних навчальних програм для самостійного формування навичок різних видів мовленнєвої діяльності і відповідно мати належну технічну базу для реалізації розробленої концепції.

Апробація розробленої концепції довела, що в процесі навчання забезпечується послідовність та систематичність у роботі студентів, що є важливою передумовою підвищення їхнього рівня знань. Цілеспрямована та дозована навчальна діяльність, котра охоплює як аудиторну, так і індивідуальну та самостійну роботу, застосування аудіо- та відеоматеріалів, використання додаткової літератури та матеріалів для самоконтролю є важливими факторами позитивного впливу на навчальний процес, що сприяє формуванню стійкої мотивації у вивченні іноземних мов.

Список літератури:

1. Николаева С.Ю. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Амеліна С.М., Азоліні Л.С. та ін. Рамкова Програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України. Київ : Ленвіт, 2006. 90 с.
3. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів. *Рідна школа*. Київ. 2006. № 5. С. 68–70.
4. Літвінчук С.Б. Сучасні підходи до організації самостійної роботи студентів у вищій школі. *Наукові праці. Серія : Педагогіка*. 2012. Випуск 146. Том 158. С. 66.
5. Поточняк О.П., Шабайкович Е.А. Самостійна робота як важливий компонент навчальної діяльності студентів на гуманітарних факультетах. *Zbior raportow naukowych. "Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji"* (30.10.2016 – 31.10.2016). Krakow, 2016. S. 76–80.

References:

1. Zahalnoevropejski rekomendatsii z movnoyi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia. Nauk. red. S. Nikolaeva. Kyiv: Lenvit, 2006. 90 s.
2. Amelina S.M., Azolini L.S. ta in. Ramkova Prohrama z nimeckoyi movy dlia profesiynoho spilkuvannia dlia vyshchikh navchalnykh zakladiv Ukrainy. Kyiv: Lenvit, 2006. 90 s.
3. Demchenko O. Dydaktychna systema orhanizacii samostiyanoi roboty studentiv. *Ridna shkola*. Kyiv. 2006. No 5. S. 68–70.
4. Litvinchuk S.B. Suchasni pidkhody do orhanizacii samostiyanoi roboty studentiv u vyshchiiy shkoli. *Naukovi prazi. Seriya: Pedahohika*. 2012. Vypusk 146. Tom 158. S. 66.
5. Potochniak O.P., Shabaikovich E.A. Samostiyna robota studentiv yak vazhlyvyi komponent navchalnoyi diyalnosti studentiv na humanitarnykh fakultetakh. *Zbior raportow naukowych. "Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji"* (30.10.2016 – 31.10.2016). Krakow, 2016. S. 76–80.